

KONCERTY V KOSTELÍCH

I

HUDBA V KOSTELÍCH MIMO SLAVENÍ LITURGIE

1. Jedním z projevů současné kultury je zájem o hudbu. Možnost poslouchat klasická díla doma prostřednictvím rozhlasu, gramofonu, kazet a televize nejen oblību živého poslechu koncertů nesnížila, ale ještě ji zvýšila. Je to jev pozitivní, protože hudba a zpěv přispívají k duchovnímu povznesení.

Rostoucí počet koncertů vedl v poslední době v řadě zemí k tomu, že se často konají v kostelích. Uvádí se pro to řada důvodů: potřeba vhodných prostorů, které nejsou vždy k dispozici; akustika, kterou kostely všeobecně dobře zaručují; estetické důvody, protože je žádoucí, aby se koncert konal v krásném prostředí; stylové důvody, aby skladby zněly ve svém původním prostředí; často i ryze praktické důvody, zvláště v případě varhanních koncertů, protože tyto nástroje jsou téměř v každém kostele.

2. Současně s tímto kulturním procesem nastala nová situace v církvi.

"Scholae cantorum" - chrámové sbory mají méně příležitostí provádět svůj obvyklý repertoár vícehlasé liturgické hudby při slavení bohoslužby.

Proto se začala liturgická hudba v kostele provádět formou koncertu. Totéž se stalo i s gregoriánským zpěvem, který se stal součástí programů koncertů jak v kostelích, tak i mimo ně.

Další důležitou skutečností je vznik koncertů náboženské hudby. Nazývají se tak proto, že hudbu na nich uváděnou lze považovat za náboženskou pro její náboženský námět, text nebo obsah anebo jen kvůli prostředí, ve kterém se taková akce koná.

Součástí těchto koncertů mohou někdy být čtení, modlitby a chvíle ticha. V tom případě nabývají charakter (hudební) pobožnosti.

3. Rostoucí zájem o koncerty v kostelích vyvolává mezi faráři a rektory kostelů otázky, na které je nutné odpovědět.

Jestliže na jedné straně otevření kostelů pro jakýkoliv druh koncertů vyvolává u mnoha věřících nevoli, na druhé straně neodůvodněným odmítáním koncertů se riskuje, že to špatně pochopí a přijmou pořadatelé koncertů, hudebníci a zpěváci.

Především je důležité poukázat na vlastní význam a poslání kostelů. Proto považuje Kongregace pro bohoslužbu a svátosti za vhodné navrhnout biskupským konferencím, a v rámci jejich pravomoci liturgickým a hudebním komisím, některé úvahy a výklad kanonických norem o používání různých druhů hudby v kostelích: liturgické hudby a zpěvu, hudby inspirované náboženstvím a hudby nenáboženské.

4. V této souvislosti je potřeba znovu pročíst dokumenty zveřejněné už dříve, zvláště Konstituci o liturgii *Sacrosanctum concilium* (dále *SC*), instrukci *Musicam sacram* z 5. září 1967 (dále *MS*), instrukci *Liturgicae instaurationes* z 5. září 1970 a také současné znění Kodexu kanonického práva, kán. 1210, 1213 a 1222.

Následující text bude pojednávat hlavně o hudebních produkcích mimo slavení bohoslužby.

Kongregace pro bohoslužbu a svátosti by takto ráda napomohla jednotlivým biskupům k přijetí účinných pastoračních rozhodnutí se zřetelem na společenskou a kulturní situaci v jejich oblasti.

II

ZÁKLADNÍ ÚVAHY

Charakter a poslání kostelů

5. Podle tradice osvětlené obřadem posvěcení kostela a oltáře, jsou kostely především místy, kde se shromažďuje Boží lid. "A tento lid, shromážděný ve společenství s Otcem, Synem a Duchem Svátým, tvoří církev, čili Boží chrám, vybudovaný z živých kamenů, v kterém se Otcí vzdává úcta v Duchu a v pravdě. Právem se tedy od nejstarších dob slovem "ecclesia" označuje také budova, ve které se křesťanské společenství schází k naslouchání Božímu slovu, ke společné modlitbě, přijímání svátostí a slavení Eucharistie" a aby ji uctívalo jako trvalou svátost (srv. *Pontifikál-Posvěcení kostela*, I.1.)

Proto se kostely nemohou považovat za pouhé prostory "pro veřejnost", které jsou k dispozici pro shromáždění všeho druhu. Jsou to místa posvěcením nebo požehnáním trvale vyhrazená pro bohoslužbu.

Kostely - jako viditelné budovy - jsou znamením církve putující na zemi; jsou obrazy zvěstujícími nebeský Jeruzalém; jsou místy, v nichž se již zde na zemi uskutečňuje tajemství

společenství Boha a lidí. Mezi obydlími lidí ve městech nebo na venkově je také kostel, dům Boží, znamení jeho přebývání mezi lidmi. Kostel zůstává posvátným místem i tehdy, když se v něm nekoná bohoslužba.

Ve společnosti sužované shonem a hlukem, jaká je především ve velkých městech, jsou kostely také místy vhodnými k tomu, aby zde lidé v tichu nebo v modlitbě nacházeli mír duše nebo světlo víry.

To bude možné jen tehdy, jestliže si kostely zachovají svou identitu. Budou-li se kostely používat pro jiné účely, než pro ty, které jsou jim vlastní, nastane nebezpečí, že přestanou být znamením křesťanského mysteria. To přinese větší nebo menší škodu pro výchovu k víře a pro náboženskou účast Božího lidu, jak připomínají Pánova slova: "Můj dům má být domem modlitby" (Lk 19,46).

Význam liturgické hudby

6. Zvláště kladné vyzvednutí si zaslouží liturgická hudba, a to jak vokální tak instrumentální. Liturgická hudba je ta, "která byla složena pro slavení bohoslužby a která je obdařena posvátností a krásou formy" (MS 4a). Církev ji považuje za "nedocenitelný poklad, který vyniká nad ostatní umělecké projevy" a který má "sloužit bohoslužbě" (srv. SC 112); doporučuje, "ať je udržován a pěstován s největší pečlivostí" (SC 114).

Když se hudba provádí během bohoslužby, musí se přizpůsobit jejímu rytmu a jejím osobitým podmínkám. To pak nezřídka vede k požadavku na omezení používání děl pocházejících z doby, kdy se aktivní účast věřících nepovažovala za zdroj pravého křesťanského ducha (srv. SC 14; Pius X.: *Tra le sollecitudini*).

Tato změna v provádění hudebních děl je analogická změnám, k nimž došlo při slavení liturgie v jiných uměleckých oblastech; např. byly rekonstruovány presbytáře s předsednickým sedadlem, ambonem a oltářem čelem k lidu. To neznamenalo pohrnutí minulostí, ale sledovalo to důležitější cíl, a to aktivní účast shromáždění na bohoslužbě.

Eventuální omezení, které může nastat v provádění těchto hudebních děl, může být vyváženo jejich úplným provedením mimo bohoslužbu formou koncertů liturgické hudby.

Varhany

7. Hra na varhany se dnes při slavení bohoslužby omezuje na několik příležitostí. V minulosti nahrazovala aktivní účast věřících a přisuzovala jim roli "němých a nečinných diváků" (Pius XI.: *Divini cultus* 9).

Varhany mohou při bohoslužbě doprovázet a podporovat zpěvy shromáždění nebo scholy - sboru. Zvuk varhan však nesmí překrývat ani modlitby a zpěvy kněze, ani čtení přednášená lektorem nebo jáhnem.

V souladu s tradicí má zůstat zachováno mlčení varhan v kajících dobách (v době postní a ve Svatém týdnu), v době adventní a při bohoslužbě za zemřelé. V těchto případech mohou varhany pouze doprovázet zpěv.

Delší hra na varhany je vhodná během přípravy na bohoslužbu a na její závěr.

Je velice důležité, aby ve všech kostelích, především ve významnějších, působili vzdělaní hudebníci a byly zde kvalitní nástroje. Ať se věnuje zvláštní péče historickým varhanám, které si zaslouží úctu pro své charakteristické vlastnosti.

III

PRAKTICKÉ POKYNY

8. Předpis o používání kostelů je dán kánonem 1210 Kodexu kanonického práva: "Na posvátném místě je přípustné pouze to, co slouží konání bohoslužby a podpoře zbožnosti a náboženství; zakazuje se, co se neshoduje s posvátností místa. Ordinář může pro jednotlivé případy povolit i jiné užití, které není v rozporu s posvátností místa".

Zásada, že použití kostela nesmí být v rozporu s posvátností místa, stanoví kritérium: Kostely mají být otevřené pro koncerty hudby liturgické nebo náboženské, zatímco pro každý jiný druh hudby musí zůstat uzavřené. Tak např. ani ta nejkrásnější symfonická hudba není sama o sobě náboženská. To, že hudební díla a zpěvy mohou být označeny jako náboženské, musí jasně vycházet z jejich původního určení a obsahu. Není legitimní uvádět v kostele hudbu, která není inspirovaná náboženstvím, ale byla složena pro provedení ve světském kontextu, ať už jde o hudbu minulých epoch nebo o hudbu současnou, o hudbu vysokých uměleckých cílů nebo o hudbu zaměřenou lidově. Jinak by nebyl respektován ani posvátný charakter kostela, ani dílo samo, protože by bylo uvedeno v prostředí, které mu není vlastní.

Na posvátných místech svobodně vykonávají svou moc církevní představení (srv. kán.1213 CIC). Ti rozhodují o používání kostelů, a to tak, aby byl zachován jejich posvátný charakter.

9. Liturgická hudba, která byla složena pro bohoslužbu, která však z uvedených důvodů nemůže být prováděna při liturgii, a dále náboženská hudba, která se inspirovává texty Písma svatého

nebo liturgií nebo která se vztahuje k Bohu, Panně Marii, svatým nebo k církvi, může mít své místo v kostele, ale mimo slavení liturgie. Hra na varhany a jiné vokální nebo instrumentální hudební produkce mohou sloužit "podpoře zbožnosti a náboženství". Jsou zejména užitečné:

- a) jako příprava na hlavní liturgické slavnosti nebo k zvýšení jejich slavnostní nálady mimo bohoslužbu;
- b) k zdůraznění osobitého charakteru různých liturgických dob;
- c) k vytvoření prostředí krásy a meditace, které napomůže přijímat duchovní hodnoty i lidem církvi vzdáleným;
- d) k vytvoření prostředí, které usnadňuje hlásání a přijímání slova Božího, např. čtení evangelia na pokračování;
- e) k uchování pokladů duchovní hudby, které se nesmějí ztratit: skladeb a zpěvů složených pro liturgii, které se dnes v ní nedají použít vůbec nebo jen nesnadno, a náboženských skladeb jako jsou oratoria a náboženské kantáty, které i nadále zprostředkovávají duchovní sdělení;
- f) k tomu, že napomáhá návštěvníkům a turistům lépe porozumět posvátnému charakteru kostela prostřednictvím varhanních koncertů konaných ve stanovených hodinách.

10. Když pořadatelé žádají o uspořádání koncertu v kostele, je v pravomoci ordináře udělit povolení "per modum actus". To znamená, že povolení platí jen pro daný koncert. Je vyloučeno povolení hromadné, např. pro festival nebo cyklus koncertů.

Jestliže to ordinář považuje za nutné, může za podmínek stanovených kán.1222,§2 CIC určit kostel, který už neslouží k bohoslužbám, jako "auditorium" pro provádění liturgické nebo náboženské hudby, ale také pro provádění hudby světské, pokud je tato v souladu s posvátností místa.

Při plnění tohoto pastoračního úkolu poskytne ordináři pomoc a radu diecézní Komise pro liturgii a liturgickou hudbu.

Kvůli ochraně posvátného charakteru kostela je při povolování koncertů nutné dbát na následující podmínky, které ordinář může blíže upřesnit:

- a) Pořadatelé koncertu musí včas podat ordináři písemnou žádost; v ní musí uvést datum a hodinu konání koncertu a program obsahující prováděná díla a jména autorů.
- b) Když faráři nebo rektori kostelů obdrží od ordináře schválení, mohou sborům a orchestrům povolit použít kostel, jestliže budou splněny výše uvedené podmínky.
- c) Vstup do kostela musí být volný a zdarma.
- d) Oblečení a chování účinkujících a posluchačů musí odpovídat posvátnému charakteru kostela.
- e) Hudebníci a zpěváci nemají být rozmístěni v presbytáři; zejména musí zůstat zachována maximální úcta k oltáři, sedadlu kněze a ambonu.
- f) Nejsvětější svátost má být podle možnosti umístěna v boční kapli nebo na jiném bezpečném a důstojném místě (srv. kán.938,4 CIC).
- g) Koncert bude uveden případně provázen výkladem, který se nemá týkat jen uměleckých a historických údajů, ale má posluchačům napomáhat k lepšímu porozumění a k vnitřní účasti.
- h) Pořadatel koncertu se písemně zaručí za bezpečnost, za úhradu výloh, za úklid budovy a za odstranění eventuálních škod.

11. Výše uvedené praktické pokyny mají pomoci biskupům, farářům a rektorům kostelů v jejich pastorační snaze o neustálé zachování osobitého charakteru kostelů, které jsou určeny k bohoslužbě, k modlitbě a k tichu.

Tyto pokyny nesmějí být považovány za projev nedostatku zájmu o hudební umění.

Poklad liturgické hudby zůstává svědectvím o způsobu, jímž křesťanská víra podporuje lidskou kulturu.

Správným oceněním liturgické a náboženské hudby se mají křesťanští hudebníci a zasloužilí členové scholae cantorum - sborů cítit povzbuzeni, aby v této tradici pokračovali a udržovali ji živou ve službě víry, podle výzvy Druhého vatikánského koncilu v jeho poselství umělcům:

"Neodmítejte dát své nadání do služby Boží pravdy! Svět, ve kterém žijeme, potřebuje krásu, aby neupadl do zoufalství. Krása, stejně jako pravda, vnáší do lidských srdcí radost. A to díky vašim rukám" (srv. Druhý vatikánský koncil, *Poselství umělcům*, 8.12.1965).

Řím, 5. listopadu 1987

Paul Augustin kardinál MAYER
prefekt

Virgilio NOÉ
titulární arcibiskup voncarijský
sekretář